

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ԵՐՐՈՐԴ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ

ՄԽԻԹԱՐՅԱՆՆ ԸՆԴԴԵՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

(Գանգատ թիվ 22390/05)

ՎՃԻՌ

ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

2 դեկտեմբեր 2008

ՈՒԺԻ ՄԵՋ Է ՄՏԵԼ

04/05/2009

Վճիռը կարող է ենթարկվել խմբագրական փոփոխությունների:

Մխիթարյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (Երրորդ Բաժանմունք) Պալատը հետևյալ կազմով՝

Josep Casadevall, *Նախագահ,*
Elisabet Fura-SandstrΦm,
Corneliu BSrsan,
Boštjan M. Zupančič,
Alvina Gyulumyan,
Egbert Myjer,
Luis Lgpez Guerra, *դատավորներ,*
և Stanley Naismith, *Բաժանմունքի քարտուղարի տեղակալ,*

2008թ. նոյեմբերի 13-ին կայացած դռնփակ նիստում կայացրեց հետևյալ վճիռը, որն ընդունվեց նույն օրը.

ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԸ

1. Գործը սկիզբ է առել 2003թ. սեպտեմբերի 15-ին Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի պարոն Արման Աշուղյանի («դիմումատու») կողմից Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի («Կոնվենցիա») 34-րդ հոդվածի համաձայն՝ ընդդեմ Հայաստանի Հանրապետության ներկայացված թիվ 22390/05 գանգատի առնչությամբ:

2. Դիմումատուին ներկայացնում էին Լոնդոնում գործող Մարդու իրավունքների Քրդական Ծրագրի (KHRP) փաստաբաններ պրն. Մ.Մյուլլերը, պրն, Թ.Օթթին, պրն Ք. Յիլդիզը և տկն Լ.Քլարիջը, և Երևանում գործող փաստաբաններ պրն. Տ. Տեր-Եսայանը և Ա. Ղազարյանը: Հայաստանի կառավարությունը («Կառավարություն») ներկայացնում էր Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում ՀՀ կառավարության լիազոր ներկայացուցիչ պրն. Գ. Կոստանյանը:

3. 2005թ. սեպտեմբերի 12-ին Երրորդ բաժանմունքի նախագահը որոշեց գանգատն ուղարկել Կառավարությանը: Կոնվենցիայի 29-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն որոշվեց նաև իրականացնել գործի ընդունելիության և ըստ էության միաժամանակյա քննություն:

ՓԱՍՏԵՐԸ

I. ԳՈՐԾԻ ՓԱՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

4. Դիմումատուն ծնվել է 1965թ. և ապրում է Հայաստանում՝ Քարակերտ գյուղում:

Ա. Դիմումատուի նկատմամբ իրականացված վարչական վարույթը

5. Դիմումատուն 1998թ-ից հաղիսանում է Հայաստանի կոմունիստական կուսակցության անդամ:

6. 2003թ. փետրվարին և մարտին Հայաստանում տեղի ունեցան նախագահական ընտրություններ: Ընտրությունների առաջին և երկրորդ փուլերից հետո խախտումներ վիճարկող ընդդիմադիր կուսակցությունների կողմից Երևանում կազմակերպվեցին բողոքի մի շարք ցույցեր:

7. 2003թ. մարտի 21-ին դիմումատուն մասնակցել է Երևանում կայացած երթի, որը համաժողովրդական հանրահավաքի մի մասն էր կազմում: Հանրահավաքից հետո դիմումատուն վերադարձել է Քարակերտ գյուղում գտնվող իր տուն:

8. 2003թ. մարտի 22-ին ՀՀ ոստիկանության Բաղրամյանի բաժնի երկու աշխատակիցներ այցելում են դիմումատուի բնակարան:

9. Դիմումատուն պնդել է, որ այդ այցը տեղի է ունեցել առավոտյան ժամը 7-ին: Ոստիկանության աշխատակիցները նրան տեղեկացրել էին, որ նրանից պահանջվում էր իրենց ուղեկցությամբ գնալ ոստիկանության բաժին, քանի որ ոստիկանության պետը ցանկանում է տեսնել իրեն՝ նախորդ օրը տեղի ունեցած ցույցի հետ կապ չունեցող պատճառներով:

10. Կառավարությունը վիճարկել է այս հայտարարությունը և պնդում, որ ոստիկանության աշխատակիցները այցելել են դիմումատուին առավոտյան ժամը 9-ին՝ քանի որ նա կասկածվում էր նախորդ օրը տեղի ունեցած չթույլատրված ցույցին մասնակցելու մեջ:

11. Գործի նյութերից պարզ է դառնում, որ ոստիկանության աշխատակիցները դիմումատուին խնդրել են իրենց ուղեկցությամբ ներկայանալ ոստիկանության բաժին: Նա դիմադրություն է ցույց տվել, այնուամենայնիվ, նրան տարել են ոստիկանության բաժին:

12. Համաձայն Կառավարության, ոստիկանության բաժանմունքում դիմումատուին ձերբակալող ոստիկանները կազմել են բերման ենթարկելու վերաբերյալ արձանագրություն, որտեղ նշվել են նրան ձերբակալելու հիմքերը: Կառավարության պնդմամբ այս արձանագրությունը ստորագրվել է դիմումատուի կողմից:

13. Իր գանգատում դիմումատուն պնդել է, որ ոստիկանության բաժնում նա պարզել է, որ իրեն բերման ենթարկելու իրական պատճառը եղել է նախորդ օրը ցույցին մասնակցելը: Ի հակադրություն նրան, ինչ իրեն ասվել էր, ոստիկանության պետը չցանկացավ տեսնել իրեն: Փաստաբան տրամադրելու վերաբերյալ իր պահանջները մերժվեցին: Հետագա պնդումներում դիմումատուն նշել է, որ ոստիկանության պետն

իրականում հանդիպել է իրեն և ասել, որ իրեն կալանավորելու են, քանի որ ներքին գործերի նախարարը հրահանգել է ժամանակավորապես ձերբակալել քաղաքական բոլոր ակտիվիստներին:

14. Համաձայն ոստիկանության բաժնում դիմումատուի կողմից գրված բացատրության (արձանագրություն բացատրություն վերցնելու մասին)՝ դիմումատուն 2003թ. մարտի 22-ին մասնակցել է Երևանում տեղի ունեցած ցույցին և նույն երեկո վերադարձել է գյուղում գտնվող իր տուն: Հաջորդ օրը առավոտյան ժամը 9-ին դիմումատուի բնակարան են այցելել ոստիկանության աշխատակիցները և խնդրել իրենց հետ ներկայանալ ոստիկանության բաժին: Բռնկվել է վեճ, և դիմումատուն ընդունել է, որ դրա ընթացքում չի ենթարկվել ոստիկանության աշխատակիցների օրինական պահանջներին: Դիմումատուն զղջացել է իր արարքի համար, ներողություն խնդրել և խոստացել, որ այլևս նման բան տեղի չի ունենա:

15. Դիմումատուն պնդել է, որ ինքը վերոնշյալ հայտարարությունն արել է, քանի որ ոստիկանության աշխատակիցները նրան հավատացրել են, որ իր ձերբակալությունը կապված չէ լուրջ խնդիրների հետ, և իրեն որևէ լուրջ հետևանք չի սպառնում:

16. Կառավարությունը վիճարկել է վերոհիշյալ պնդումները և նշել, որ դիմումատուն վերոհիշյալ հայտարարությունն արել է կամովին: Ոստիկանության աշխատակիցները դիմումատուին տեղեկացրել են իր դատավարական իրավունքների մասին և խորհուրդ տվել օգտվել պաշտպան ունենալու իր իրավունքից, սակայն վերջինս չի ցանկացել այդպես վարվել:

17. Ոստիկանության աշխատակիցները կազմել են վարչական իրավախախտման արձանագրություն, որտեղ նշվել է, որ դիմումատուն «զազրախոսել է և չարամտորեն չի ենթարկվել ոստիկանության աշխատակիցների օրինական պահանջներին»: Դիմումատուին ներկայացվել է մեղադրանք Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 182-րդ հոդվածի հիման վրա: Դիմումատուի ստորագրությունն այդ արձանագրության վրա բացակայում է:

18. Ձերբակալումից մոտ երկու ժամ անց դիմումատուն տարվում է Արմավիրի մարզի առաջին ատյանի դատարանի դատավոր Ս-ի մոտ:

19. Դատավոր Ս-ն կարճատև նիստից հետո, ՀՀ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքի 182-րդ հոդվածի համաձայն դիմումատուի նկատմամբ նշանակում է 10 օր վարչական կալանք: Դատավորի ամբողջ եզրահանգումը հանգում էր հետևյալ նախադասությանը՝

> «[Դիմումատուն] 2003թ. մարտի 22-ին ժամը 09.00-ին, Արմավիրի մարզի Քարակերտ գյուղում չարամտորեն չի ենթարկվել ՀՀ ոստիկանության Բաղրամյանի բաժնի աշխատողների հասարակական կարգի պահպանության պարտականություններ կատարելու ընթացքում արված օրինական պահանջին՝ ոստիկանության բաժին բերման ենթարկելիս չի ենթարկվել, զազրախոսել և խախտել է նրանց աշխատանքը:»

20. Դատական նիստի արձանագրության համաձայն նիստը հրապարակային էր և տեղի էր ունեցել դատավորի, նիստերի քարտուղարի և դիմումատուի մասնակցությամբ: Դատավորը տեղեկացրել էր դիմումատուին դատավորին և նիստերի քարտուղարին բացարկ հայտնելու, ինչպես նաև փաստաբան ունենալու իրավունքի վերաբերյալ: Դիմումատուն չցանկացավ որևէ բացարկ հայտնել, ինչպես նաև հրաժարվեց փաստաբանից: Դատավորն այնուհետև սկսեց ապացույցների հետազոտումը: Դիմումատուն պնդել է, որ Արմավիրի ոստիկանության բաժնի աշխատակիցները այդ օրը այցելել են իր բնակարան առավոտյան ժամը 9-ին և խնդրել ներկայանալ ոստիկանության բաժին: Նա փորձել էր պարզել, թե ինչու են իրեն տանում ոստիկանության բաժին, սակայն պարզվեց, որ նա զազրախոսել է: Պատճառները պարզելու վերաբերյալ իր փորձերը մնացել էին անպատասխան: Այնուհետև դատավորը ուսումնասիրել էր ոստիկանության կողմից նախապատրաստած նյութերը: Դիմումատուի կողմից չներկայացվեց որևէ հավելյալ ապացույց կամ խնդրանք: Դատավորը հեռացել էր խորհրդակցական սենյակ, հետո վերադարձել և հրապարակել որոշումը:

21. Համաձայն դիմումատուի դատական նիստը տեղի է ունեցել դատավորի սենյակում, առանց որևէ վկայի հարցաքննության և տևել է ընդամենը մի քանի րոպե: Որևէ մեղադրանք չի ներկայացվել դատաքննությունից առաջ: Դատավորը բացատրել է, որ դիմումատուին օգնելու կամ այլ որոշում կայացնելու հնարավորություն չունի, քանի որ նա գործում է վերադաս մարմինների հրահանգների համաձայն: Նա նաև բացատրել է, որ հնարավոր չէ փաստաբան հրավիրել, քանի որ նա դեռ շատ գործեր պետք է քններ և չէր կարող իրեն թույլ տալ դիմումատուի գործի վրա ավել ժամանակ ծախսել:

22. Պատժի կրման նպատակով դիմումատուն տեղափոխվել է Ներքին գործերի նախարարության Արմավիրի մարզի տարածքային ստորաբաժանումում գտնվող Արմավիրի ժամանակավոր պահման վայր:

23. Դիմումատուն պնդել է, որ կալանքի կրման վայրում նրան խնդրել են ստորագրել վարչական իրավախախտման վերաբերյալ վերոհիշյալ արձանագրությունը՝ առանց այն կարդալու, սակայն նա հրաժարվել է դա անել:

24. Կառավարությունը վիճարկում է այս պնդումը և նշում, որ իրականում դիմումատուն ստորագրել է այդ փաստաթուղթը ոստիկանությունում ձերբակալված լինելու ժամանակ՝ նախքան դատաքննությունը:

Բ. Դիմումատուի կալանքը

25. Դիմումատուն պնդել է, իսկ Կառավարությունը չի վիճարկել, որ Արմավիրի ժամանակավոր պահման վայրում իրեն ինը այլ անձանց հետ

տեղավորել են 7,5 քմ. մակերես ունեցող խցում: Խցում չկային մահճակալներ, ուստի կալանավորները ստիպված էին քնել հատակին: Նրանք չունեին անկողնային պարագաներ, վերմակներ կամ բարձեր:

26. 2003թ. մարտի 24-ին դիմումատուն և երեք այլ անձինք, շարունակական բանավոր բողոքների արդյունքում, տեղափոխվեցին այլ բանտախուց: Դիմումատուն պնդում էր, իսկ Կառավարությունը չէր վիճարկում, որ նոր բանտախցի չափը 7,5 քմ էր և նախատեսված էր երկու անձի համար: Խցում կար ընդամենը երկու մետաղյա մահճակալ՝ յուրաքանչյուրը 40-50 սմ լայնությամբ, ուստի դիմումատուն ստիպված էր կիսել մահճակալը այլ կալանավորի հետ: Չկային անկողնային սպիտակեղեն, վերմակներ կամ բարձեր: Երկու օր անց՝ կրկնվող բանավոր բողոքներից հետո, դիմումատուին տրամադրում են անկողին, որը շատ կեղտոտ վիճակում էր: Կալանավորներին տրամադրվող ջուրը այնքան վատորակ էր, որ դիմումատուն հրաժարվում էր այն խմել: Կալանավայրի աշխատակազմի օգնությամբ նա ստիպված էր դրսից ձեռք բերել աղբյուրի ջուր՝ օգտագործելով իր մոտ եղած դրամական միջոցները: Սնունդը տրամադրվում էր օրական մեկ անգամ, որը միշտ իրենից ներկայացնում էր վատորակ հնդկացորենից պատրաստված անալի շիլա:

27. Դիմումատուն այնուհետև պնդել է, սակայն Կառավարությունը վիճարկել է այս պնդումը, որ կալանքը կրելու ժամանակ իր մոտ առաջացել է ալերգիա, որն իր դեմքի վրա առաջացրել է մեծ այտուց և որը իր ազատ արձակվելուց հետո ժամանակ առ ժամանակ կրկնվում էր: Նրա առողջությունը վատթարացել էր իր կալանավորման արդյունքում:

28. Դիմումատուն ի վերջո պնդել է, որ ժամանակավոր պահման վայրում եղած ամբողջ ժամանակահատվածում իրեն արգելվել է որևէ շփում ունենալ իր ընտանիքի անդամների հետ և չի թույլատրվել ստանալ որևէ թերթ կամ ամսագիր:

29 Իր պատիժն ամբողջությամբ կրելուց հետո. 2003թ. մարտի 31-ին դիմումատուն ազատ է արձակվել:

30. 2003թ. սեպտեմբերի 23-ին դիմումատուի մոտ ախտորոշել են անհայտ ծագման քրոնիկական վարակ:

31. 2004թ. մայիսին դիմումատուն ենթարկվել է բժշկական հետազոտության, և ախտորոշվել է ձախ թոքի ենթադրյալ պալարախտ: Համաձայն 2005թ. օգոստոսի 9-ի բժշկական հետազոտության արձանագրության, դիմումատուի մոտ առկա էին լյարդի հետ կապված խնդիրներ:

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ա. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգիրքը

32. ՎԻՎՕ-ի համապատասխան դրույթների վերաբերյալ ամփոփ տեղեկատվության համար տե՛ս *Գալստյանն ընդդեմ Հայաստանի* վճիռը (*Galstyan v. Armenia*, թիվ 26986/03, պարբ. 26, 15 նոյեմբեր 2007թ.): Վերը նշված վճռում չհիշատակված ՎԻՎՕ-ի դրույթները քննարկվող ժամանակահատվածում գործող խմբագրությամբ սահմանում են.

Հոդված 182. Միլիցիայի աշխատողի կամ ժողովրդական դրուժիննիկի օրինական կարգադրությանը կամ պահանջին չարամտորեն չենթարկվելը

«Հասարակական կարգի պահպանության պարտականությունները կատարելու ընթացքում միլիցիայի աշխատողի կամ ժողովրդական դրուժիննիկի օրինական կարգադրությանը կամ պահանջին չարամտորեն չենթարկվելը՝ առաջացնում է տուգանքի նշանակում սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հիսուն տոկոսից մինչև կրկնապատիկը կամ ուղղիչ աշխատանքների նշանակում մեկից մինչև երկու ամիս ժամանակով՝ վաստակի քսան տոկոսի պահումով, իսկ այն դեպքում, երբ ըստ գործի հանգամանքների, հաշվի առնելով խախտողի անձը, այդ միջոցների կիրառումը կհամարվի անբավարար՝ վարչական կալանք մինչև տասնհինգ օր ժամանակով»:

Բ. «Ձերբակալված և կալանավորված անձանց պահելու մասին» ՀՀ օրենքը

33. Օրենքի համապատասխան դրույթները, որոնք ուժի մեջ էին խնդրո առարկա ժամանակահատվածում, սահմանում են հետևյալը.

Հոդված 13. Ձերբակալված և կալանավորված անձանց իրավունքները

«Ձերբակալված կամ կալանավորված անձն իրավունք ունի `... 3) իր իրավունքների և ազատությունների խախտման վերաբերյալ դիմումներով, բողոքներով, ինչպես անձամբ, այնպես էլ պաշտպանի կամ օրինական ներկայացուցչի միջոցով դիմել ձերբակալվածներին պահելու վայրի կամ կալանավորվածներին պահելու վայրի վարչակազմին, նրանց վերադաս մարմիններին, դատարանին, դատախազությանը, մարդու իրավունքների պաշտպանին, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին, հասարակական միավորումներին և [քաղաքական] կուսակցություններին, զանգվածային լրատվության միջոցներին, ինչպես նաև մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության միջազգային մարմիններին կամ կազմակերպություններին»:

Հոդված 20. Ձերբակալված և կալանավորված անձանց նյութակենցաղային պայմանների ապահովումը

«...Ձերբակալված և կալանավորված անձանց հատկացված բնակելի տարածքը պետք է համապատասխանի ընդհանուր բնակելի տարածքների համար սահմանված շինարարական և սանիտարահիգիենիկ նորմերին: Ձերբակալված եւ կալանավորված անձանց հատկացված բնակելի տարածության չափը չի կարող պակաս լինել երկուսուկես քառակուսի մետրից՝ յուրաքանչյուր անձի համար:

Ձերբակալված եւ կալանավորված անձանց տրամադրում են անհատական քնելու տեղ և անկողնային պարագաներ»:

Գ. Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության պետի 2003 թվականի սեպտեմբերի 11-ի "Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության համակարգի ձերբակալված անձանց պահելու վայրերի ներքին կանոնակարգը հաստատելու մասին" թիվ 8-Ն հրամանը

34. Հրամանի համապատասխան դրույթները սահմանում են հետևյալը.

«Ձերբակալվածներին պահելու վայրերի հատուկ առանձնացված մասնաբաժիններում, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության օրենսգրքով սահմանված տևողությամբ պահվում են նաև վարչական կալանքի ենթարկված անձինք...»

III. ԿԱԼԱՆՔԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀԱՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ԶԵԿՈՒՅՑՆԵՐԸ

Ա. Խոշտանգումների կանխարգելման կոմիտեի (ԽԿԿ) զեկույցը 2002թ. Հայաստան կատարած այցի վերաբերյալ - CPT/Inf(2004)25

35. Զեկույցի համապատասխան մասերը սահմանում են հետևյալը.

«4. Կալանքի պայմանները

ա. ներածություն
43. Նախ և առաջ ԽԿԿ-ն ցանկանում է ընդգծել այն չափանիշները, որոնք կիրառվում են ոստիկանության պահման վայրերը գնահատելիս:

Ոստիկանությունում գտնվող բոլոր խցերը պետք է լինեն մաքուր, ունենան պահվող մարդկանց քանակին համապատասխան չափսեր, լուսավորում (այսինքն՝ բավարար կարդալու համար՝ բացառելով քնելու ժամերը) և օդափոխում: Գերադասելի է, որ խցերը սարքավորված լինեն հանգստի միջոցներով (օրինակ, հատակին ամրացված լինեն աթոռ կամ նստարան), իսկ գիշերը այնտեղ անցկացնող անձանց պետք է տրամադրվեն մաքուր ներքնակներ և վերմակներ:

Արգելանքի ենթարկված անձինք անհրաժեշտության դեպքում իրենց բնական պահանջները պետք է բավարարեն մաքուր և պատշաճ պայմաններում՝ ունենալով լվացվելու հարմարանքներ: Նրանք պետք է սնունդ ստանան համապատասխան ժամերին, և ամեն օր առնվազն մեկ անգամ դա պետք է լինի լրիվ կերակուր (այսինքն՝ ավելի էական կերակուր, քան բուտերբրոդն է): Ոստիկանությունում 24 կամ ավելի ժամ արգելանքի տակ պահվող անձինք հնարավորության դեպքում պետք է կարողանան ամեն օր դրսում զբոսնել:

բ. ժամանակավոր պահման վայրեր

44. Այցի ընթացքում ԽԿԿ պատվիրակությունը այցելեց ժամանակավոր պահման վայրեր Երևանում, Ախուրյանում, Հրազդանում, Մարալիկում և Սևանում: Այս հաստատություններում պահվում են երկու տեսակ կալանավորներ՝ քրեական գործերով կասկածյալները և վարչական կալանքի ենթարկված անձինք:

Այցելած ժամանակավոր պահման վայրերում գոյություն ունեցող կալանքի պայմանները տատանվում էին ընդունելիի (Ներքին գործերի նախարարության Հրազդանի բաժնում) և վատի (օրինակ, Ներքին գործերի նախարարության Ախուրյանի և Սևանի բաժիններում) միջև:

45. Ինչ վերաբերում է <u>բնակեցվածության մակարդակին</u>, ապա գրանցամատյանների ուսումնասիրությունն ու յուրաքանչյուր խցի քննելու տեղերի քանակը ցույց տվեցին, որ յուրաքանչյուր անձի համար Օրենքով [Ձերբակալված և կալանավորված անձանց պահելու մասին] նախատեսված 2.5քմ նվազագույն տարածք ապահովելու պահանջը պահպանվել էր քրեական գործերով կասկածյալների մասով: Սակայն ԽԿԿ-ն պետք է ավելացնի, որ այս նվազագույն չափանիշը շատ ցածր է: Ինչ վերաբերում է վարչական կալանք կրող անձանց խցերին, այցի ընթացքում հավաքագրված տեղեկատվությունը ցույց տվեց, որ պայմանները կարող էին դառնալ չափազանց նեղված, օրինակ՝ 9քմ մակերեսով խցում մինչև 6 կալանավոր Հրազդանում և Սևանում:

Այցելած բոլոր ժամանակավոր պահման վայրերն ունեին խցերի <u>լուսավորման և օդափոխման</u> խնդիրներ: Բացառությամբ Հրազդանի ժամանակավոր պահման վայրի, բնական լույսից օգտվելու հնարավորությունը փոքր էր (փոքր պատուհաններ, որոշ դեպքերում, ինչպես Երևանում, ծածկված շերտավարագույրներով) կամ բացակայում էր (օրինակ, Ախուրյանում): Արհեստական լուսավորումը ամենուրեք թույլ էր, իսկ որոշ խցեր գրեթե մթության մեջ էին ընկղմված (օրինակ, Երևանում, Ախուրյանում և Մարալիկում): Ինչ վերաբերում է օդափոխությանը, ապա Երևանում և Սևանում այն բարելավման ակ

Ինչ վերաբերում է ժամանակավոր պահման վայրերի <u>բարեկարգությանն ու հիգիենային,</u> այն բավականին ընդունելի էր Ներքին գործերի նախարարության Հրազդանի բաժնում և շատ վատ Սևանում գտնվող հաստատությունում: Երևանի ժամանակավոր ժամանակավոր պահման վայրի խցերը բավականաչափ լավ նորոգված էին, սակայն դրանց մաքրության մակարդակն ավելին էր պահանջում: Ախուրյանում և Մարալիկում գտնվող ժամանակավոր պահման վայրերը բարեկարգ չէին, բայց մաքուր էին:

46. Խցերը կահավորված էին մահճակալներով կամ քնելու փայտյա հարմարանքներով: Պատվիրակությունը նկատեց, որ <u>ներքնակներ, սավաններ, բարձեր և վերմակներ</u> տրամադրվել էին միայն քրեական հանցագործություններով կասկածյալներին այցելած բոլոր ժամանակավոր պահման վայրերում, սակայն դա չէր կատարվել վարչական կալանավորների դեպքում:

Պատվիրակությունը չէր ստացել <u>զուգարանից օգտվելու հնարավորության</u> վերաբերյալ որևէ բողոք այն անձանցից, որոնք կալանավորված էին կամ վերջերս կալանքի տակ էին պահվել այցելած ժամանակավոր պահման վայրերում: Այդուհանդերձ, Ներքին գործերի նախարարության Հրազդանի բաժնի ակնառու բացառությամբ ընդհանուր օգտագործման զուգարանը և լվացվելու հարմարությունները գտնվում էին քարուքանդ վիճակում և կեղտոտ էին:

Երևանի և Հրազդանի հաստատություններն ունեին լողանալու հարմարություններ, որոնք կարող էին օգտագործվել նոր ժամանած կալանավորների կողմից (բուժակի/բժշկի ցուցման համաձայն) և այն վարչական կալանավորների կողմից, որոնք համապատասխան հաստատություններում պահվում էին մեկ շաբաթից ավելի երկար ժամկետով: Երկու ժամանակավոր պահման վայրերում էլ ցնցուղային հարմարությունները ընդունելի աստիճանի բարեկարգ ու մաքուր էին և տաք ջուրն ապահովված էր: Այդուհանդերձ, միակ անձնական հիգիենայի պարագան, որը բաժանվում էր կալանավորներին մի փոքր կտոր օճառն էր:

47. Ոստիկանության ծառայողների կողմից տրամադրված տեղեկատվության համաձայն այցելված ժամանակավոր պահման վայրերի մեծամասնությունում կալանավորներին օրը երեք անգամ տրվում էր սնունդ՝ ներառյալ մեկ տաք ուտեստ: Սակայն դա այդպես չէր Ներքին գործերի նախարարության Սևանի բաժնում, որտեղ սնունդ էր տրամադրվում օրը միայն մեկ անգամ՝ այս նպատակի համար նախատեսված սահմանափակ բյուջեի պատճառաբանությամբ (320 հայկական դրամ՝ այսինքն օրական ընդամենը 50 ցենտ յուրաքանչյուր կալանավորի համար): Նման պարագայում սննդի ապահովումը մեծամասամբ իրականացվում էր կալանավորների ընտանիքների կողմից: Ընտանեկան կապեր չունեցող կալանավորները սննդի ապահովման առումով ստիպված էին ապավինել այլ կալանավորների կամ ոստիկանության առանձին ծառայողների մեծահոգությանը:

48. Այցելած բոլոր ժամանակավոր պահման վայրերն ունեին դրսում զբոսանքի համար նախատեսված տարածքներ, որտեղ կալանավորներին թույլատրվում էր զբոսնել օրը մեկ ժամ (կանանց և անչափահասների դեպքում՝ օրը երկու ժամ): Սակայն Ներքին գործերի նախարարության Երևանում գտնվող ժամանակավոր պահման վայրում պատվիրակությունը տեղեկացավ, որ ժամանակավոր պահման վայրերը կարող էին զրկվել դրսում զբոսանքից որպես պատիժ ժամանակավոր պահման վայրի ներքին կանոնակարգը խախտելու համար:

49. ԽԿԿ-ն առաջարկում է, որ Հայաստանի իշխանությունները ժամանակավոր պահման վայրերում միջոցներ ձեռնարկեն, որպեսզի.

- ապահովվի, որ բոլոր կալանավորներին տրամադրվել է բավարար բնակելի տարածք՝ նպատակը պետք է լինի յուրաքանչյուր անձի համար նվազագույնը 4քմ,
- ապահովվի խցերի բավականաչափ լուսավորում (ներառյալ բնական լույսի մատչելիություն) և օդափոխում,
- խցերը և ընդհանուր օգտագործման սանիտարական հարմարությունները պահվեն բավարար չափով նորոգված և հիգիենայի պահանջներին համապատասխան վիճակում,
- ապահովվի, որ բոլոր կալանավորներին (ներառյալ նրանց, որոնք պահվում են վարչական իրավախախտումներ կատարելու համար) գիշերվա համար տրամադրվեն ներքնակներ և վերմակներ,
- ապահովվի, որ վարչական կալանավորները հնարավորություն ունեն տաք ցնցուղ ընդունել նվազագույնը շաբաթվը մեկ անգամ կալանքի կրման ժամկետի ընթացքում,
- ապահովվի, որ բոլոր կալանավորներին սնվելու ընդունված ժամերին տրամադրվում է բավարար քանակի և որակի սնունդ,
- վերջ տրվի որպես կարգապահական պատիժ դրսում զբոսնելու հնարավորությունից զրկելուն:»

Բ. ԽԿԿ զեկույցը 2004թ. Հայաստան կատարած այցի վերաբերյալ- CPT/Inf(2006)38

36. Զեկույցի համապատասխան մասերը սահմանում են հետևյալը.

«4. Կալանքի պայմանները

ա. Ներքին գործերի նախարարության Երևան քաղաքի ժամանակավոր պահման վայր

20. Այս հաստատության կալանքի պայմանները հիմնականում նույնն էին, ինչ 2002թ. կատարված այցի ժամանակ արձանագրվածները, այսինքն՝ վատ: Դրական փոփոխություն էր այն, որ վարչական կալանք կրող անձանց այժմ տրամադրվում էր անկողին (ՀՀ ոստիկանության պետի 2003թ. օգոստոսի 11-ի թիվ 8 հրամանի համաձայն): Բացի այդ, պատվիրակությունը տեղեկացվեց, որ կալանավորների սննդին հատկացվող գումարը մեծացվել էր 2003թ. մայիսին ընդունված Կառավարության որոշման համաձայն: Այլապես նախորդ այցից հետո վերակառուցման կամ մեծածավալ նորոգման աշխատանք չէր իրականացվել:

Հետևաբար, ԽԿԿ-ն կրկնում է 2002թ. կատարված այցի վերաբերյալ զեկույցի 49-րդ պարբերությունում նշված իր առաջարկությունները՝ մասնավորապես բնակելի տարածքի, խցերի լուսավորման և օդափոխման, նորոգման և հիգիենայի պահպանման վերաբերյալ:»

Գ. ԽԿԿ զեկույցը 2006թ. Հայաստան կատարած այցի վերաբերյալ- CPT/Inf(2007)47

37. Զեկույցի համապատասխան մասերը սահմանում են հետևյալը.

«4. Կալանքի պայմանները

ա. ոստիկանության պահման վայրերը

28. 2006թ. կատարած այցի սկզբում պատվիրակությունը տեղեկացվեց, որ 2004թ. դեկտեմբերի 28-ին ընդունված Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի ՆԿ-328-ՆԳ հրամանագրի համաձայն վերակառուցման մեծածավալ ծրագիր էր նախաձեռնվել ոստիկանական պահման վայրերում: ԽԿԿ-ն ողջունում է սա: Պետք է նշել նաև, որ [Ձերբակալված և կալանավորված անձանց պահելու մասին] ՀՀ օրենքի վերջերս կատարված փոփոխությամբ ոստիկանական պահման վայրերում յուրաքանչյուր անձին տրամադրվող բնակելի տարածքի պաշտոնական նվազագույն չափանիշ սահմանվեց 4քմ-ը: Սա կարող է ընդունելի համարվել բազմամարդ խցերի դեպքում, սակայն 4քմ-ը բավարար չափ չէ մեկ մարդու համար նախատեսված խցի համար:

29. Այցի ընթացքում պատվիրակությունը կարող էր նշմարել վերը նշված ծրագրի արդյունքը: Ոստիկանական պահման վայրերից մի քանիսը (օրինակ, Չարենցավանում, Գավառում և Հրազդանում) դեռևս վերակառուցման գործընթացում էին և շուտով պետք է վերաբացվեին: Ինչ վերաբերում է արդեն իսկ վերակառուցված արգելանքի վայրերին, դրանց պայմաններն ընդհանուր բարձր մակարդակի էին:»

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

38. Դիմումատուն բողոքել է, որ իր կալանքի պայմանները չեն համապատասխանել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի պահանջներին, որը սահմանում է հետևյալը.

> «Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

Ա. Ընդունելիությունը

39. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմումատուն չի սպառել ներպետական իրավական պաշտպանության միջոցները: Նա անարգել կարող էր բողոքել կալանքի պայմանների դեմ «Ձերբակալված և կալանավորված անձանց պահելու մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի հիման վրա, որը սակայն նա չի արել:

40. Դիմումատուն պնդել է, որ քանի որ նա իր կալանքի ժամանակ հնարավորություն չի ունեցել օգտվել իրավական խորհրդատվությունից, ուստի նա տեղյակ չի եղել որևէ բողոքարկման ընթացակարգի վերաբերյալ, քանի որ նման բողոքները չեն հանդիսանում ընդհանուր պրակտիկա: Ուստի որևէ բողոքարկման ընթացակարգ բավարար չափով հասանելի չի եղել իրեն: Ամեն դեպքում, օրենքում բողոքարկման ընթացակարգի առկայությունն իշխանություններին չի ազատում կալանքի համարժեք պայմաններ ապահովելու պարտականությունից:

41. Դատարանը կրկնում է, որ սպառման ենթակա են միայն այն ներպետական միջոցները, որոնք արդյունավետ են: Իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցների չսպառում պնդող Կառավարության պարտավորությունն է Դատարանին ապացուցել, որ իր կողմից նշված միջոցն արդյունավետ էր, տեսականորեն և գործնականում մատչելի էր քննարկվող ժամանակահատվածում՝ այսինքն, այն հասանելի էր, կարող էր հատուցում տրամադրել դիմումատուի գանգատների դիմաց և առաջարկում էր հաջողության իրատեսական հնարավորություն: Ապացուցման այս պարտավորությունը կատարելու դեպքում դիմումատուի պարտավորությունն է ցույց տալ, որ Կառավարության կողմից առաջարկվող միջոցն իրականում սպառվել է կամ որ այն ինչ-ինչ պատճառներով անբավարար կամ անարդյունավետ էր գործի որոշակի հանգամանքներում կամ որ առկա էին առանձնահատուկ հանգամանքներ, որոնք վերջինիս ազատում էին այս պահանջի կատարումից (տե՛ս *Կալաշնիկովն ընդդեմ Ռուսաստանի* (որոշում) *(Kalashnikov v. Russia),* թիվ 47095/99, 2001թ. սեպտեմբերի 18, և *Մելնիկն ընդդեմ Ուկրաինայի* (*Melnik v. Ukraine*), թիվ 72286/01, պարբ. 67, 2006թ. մարտի 28):

42. Դատարանն այնուհետև ընդգծում է, որ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի առաջին մասը պետք է կիրառվի որոշակի աստիճանի ճկունությամբ և առանց ավելորդ ֆորմալիզմի: Ավելին, ներպետական միջոցների սպառման կանոնը ո՛չ բացարձակ է և ո՛չ էլ կարող է մեխանիկորեն կիրառվել: Ստուգելիս, թե արդյոք կանոնը պահպանվել է թե ոչ շատ կարևոր է նկատի առնել տվյալ պետության իրավական համակարգում պաշտոնական միջոցների գոյությունը, այն ընդհանուր իրավական և քաղաքական դաշտը, որում դրանք գործում են, ինչպես նաև գործի առանձնահատուկ հանգամանքները և այն, թե արդյոք դիմումատուն կատարել է այն ամենն, ինչը կարող էր խելամտորեն ակնկալվել: (տե՛ս նույն տեղում)

43. Սույն գանգատում Կառավարությունը պնդում էր որ դիմումատուն ունեցել է պաշտպանության միջոց, մասնավորապես նա կարող էր բողոք ներկայացնել համաձայն «Ձերբակալված և կալանավորված անձանց պահելու մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի: Այդուամենայնիվ Դատարանը գտնում էր, որ Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ ապացույց, որը ցույց կտար, որ մատնանշած միջոցը հանդիսանում էր բավարար և արդյունավետ: Այն նույնիսկ չէր մասնավորեցրել, թե այդ հոդվածում թվարկված մի շարք մարմիններից որ մեկին պետք է դիմեր դիմումատուն և ինչպիսի առանձնահատուկ միջոցներ կարող էին ձեռնարկվել նրանց կողմից դիմումատուի բողոքները բավարարելու համար՝ հատկապես հաշվի առնելով, որ դիմումատուի կողմից բարձրացված խնդիրներն ակնհայտորեն համակարգային բնույթ ունեին և միայն չէին վերաբերում դիմումատուի անձնական կացությանը (տե՛ս վերը համապատասխան ԽԿԿ զեկույցների 35-37 կետերը): Այդ պատճառով չսպառման վերաբերյալ Կառավարության առարկությունը պետք է մերժվի:

44. Դատարանը նշում է, որ այս գանգատն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով: Դատարանն այնուհետև նշում է, որ այն անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Հետևաբար այն պետք է ճանաչվի ընդունելի:

Բ. Գործի ըստ էության քննությունը

45. Կառավարությունը պնդել է, որ 3-րդ հոդվածի պահանջների խախտում տեղի չի ունեցել: Ֆիզիկական կամ հոգեկան առողջությանը պատճառված վնասի վերաբերյալ դիմումատուն որևէ ապացույց չի ներկայացրել: Դիմումատուի պնդումներն այն մասին, որ իր առողջությունը վատթարացել էր կալանավորման հետևանքով, գործի նյութերով չեն հիմնավորվում: Ավելին, դիմումատուին դեղորայք է տրամադրվել կալանքի ընթացքում: Ի վերջո իշխանությունները մտադրություն չեն ունեցել վիրավորել կամ նվաստացնել դիմումատուին՝ նրան ուղղակի պահել են այն ընդհանուր պայմաններում որոնք գոյություն

ունեին բանտում: Կառավարությունը նաև ավելացրեց, որ չնայած գոյություն ունեցող սոցիալ-տնտեսական խնդիրներին, Հայաստանի քրեակատարողական համակարգում կատարվել էին էական բարեփոխումներ և՛ ընդհանուր պայմանների և՛ կիրառվող ռեժիմի տեսանկյունից:

46. Դիմումատուն պնդեց, որ Արմավիրի ժամանակավոր պահման վայրում իր կալանքի պայմանները հավասարազոր էին նվաստացնող վերաբերմունքի 3-րդ հոդվածի իմաստով: Նա այնուհետև պնդեց, որ նա փաստացի ներկայացրել էր կալանքի պայմանների հետևանքով իր առողջության վատթարացման վերաբերյալ բժշկական ապացույց:

47. Դատարանը նախ և առաջ դիտարկում է, որ 3-րդ հոդվածը սահմանում է ժողովրդավարական հասարակության հիմնարար արժեքներից մեկը: Այն բացարձակապես արգելում է խոշտանգումը կամ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքը կամ պատիժը անկախ տուժողի վարքագծից (տե՛ս այլ գործերի շարքում *Լաբիտան ընդդեմ Իտալիայի* [ՄՊ] *(Labita v. Italy)* թիվ 26772/95, պարբ. 119, ՄԻԵԴ 2000-IV):

48. Դատարանի նախադեպային իրավունքի համաձայն վատ վերաբերմունքը պետք է հասնի խստության որոշակի նվազագույն աստիճանի, որպեսզի այն ընդգրկվի 3-րդ հոդվածի կիրառման ոլորտում: Գործնականում այս նվազագույն շեմի գնահատումը հարաբերական է՝ այն կախված է գործի բոլոր հանգամանքներից, ինչպիսիք են վերաբերմունքի կամ պատժի բնույթն ու իրավիճակը, վերջինիս ի կատար ածման եղանակն ու մեթոդը, տևողությունը, ֆիզիկական և հոգեկան հետևանքները և, որոշ դեպքերում, տուժողի սեռը, տարիքը և առողջական վիճակը (տե՛ս այլ գործերի շարքում *Իռլանդիան ընդդեմ Միացյալ Թագավորության (Ireland v. the United Kingdom*), 1978թ. հունվարի 18-ի վճիռը, Սերիա Ա, թիվ 25, էջ 65, պարբ. 162):

49. Դատարանի կողմից վերաբերմունքը համարվել է «նվաստացնող», որովհետև այն իր զոհերի մոտ առաջացրել էր վախի, տառապանքի և նվաստացման զգացում, ինչը կարող էր վիրավորել և ստորացնել նրանց (տե՛ս *Կուդլան ընդդեմ Լեհաստանի* [ՄՊ] *(Kudla v. Poland),* թիվ 30210/96, պարբ. 92, ՄԻԵԴ 2000-XI): Ավելին, որոշելիս վերաբերմունքի տվյալ տեսակը Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի իմաստով «նվաստացնող» է թե ոչ, Դատարանը հաշվի է առնում թե արդյոք վերջինիս նպատակը տվյալ անձին վիրավորելն ու նվաստացնելն է և արդյոք առաջացած հետևանքների առումով այն հետագայում ազդեցություն է ունեցել նրա անձի վրա 3-րդ հոդվածին հակառակ (տե՛ս *Ռանիներն ընդդեմ Ֆինլանդիայի (Raninen v. Finland)* 1997թ. դեկտեմբերի 16-ի վճիռը, *Վճիռների և որոշումների տեղեկագիր* 1997-VIII, էջեր 2821-22, պարբ. 55): Այդուհանդերձ, նման նպատակի բացակայությունը չի կարող ամբողջապես բացառել 3-րդ հոդվածի խախտման ճանաչումը (տե՛ս օրինակ *Փիերսն ընդդեմ Հունաստանի (Peers v. Greece),* թիվ 28524/95, պարբ. 74, ՄԻԵԴ 2001-III): Որպեսզի պատիժը կամ վերջինիս հետ կապված վերաբերմունքը

լինի «նվաստացնող», կրած տառապանքը կամ վիրավորանքը պետք է ցանկացած պարագայում ավելին լինի, քան տառապանքի կամ վիրավորանքի այն անխուսափելի չափը, որը կապված է իրավաչափ վերաբերմունքի կամ պատժի հետ (տե՛ս *Վ.-ն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի* [ՄՊ] *(V v. the United Kingdom)*, թիվ 24888/94, պարբ. 71, ՄԻԵԴ 1999-IX):

50. Անձին ազատությունից զրկելու միջոցները կարող են հաճախ նման տարրեր պարունակել: Այդուհանդերձ, պետության պարտավորությունն է ապահովել, որ անձը պահվի այնպիսի պայմաններում, որոնք համապատասխանում են վերջինիս մարդկային արժանապատվության հարգմանը, որ տվյալ միջոցի իրականացման եղանակն ու մեթոդը նրան չեն պատճառում ավելի մեծ տառապանք և դժվարություն, քան կալանքի հետ կապված տառապանքի անխուսափելի սահմանը և, որ, հաշվի առնելով ազատազրկման գործնական անհրաժեշտությունը, նրա առողջությունն ու բարեկեցությունը բավականաչափ ապահովված են (տե՛ս *Կալաշնիկովն ընդդեմ Ռուսաստանի (Kalashnikov v. Russia)*, թիվ 47095/99, պարբ. 95, ՄԻԵԴ 2002-VI): Կալանքի պայմանները գնահատելիս պետք է հաշվի առնվի այդ պայմանների հանրագումարային ազդեցությունը, ինչպես նաև դիմումատուի առանձնահատուկ պնդումները (տե՛ս *Դուգոզն ընդդեմ Հունաստանի (Dougoz v. Greece)*, թիվ 40907/98, պարբ. 46, ՄԻԵԴ 2001-II):

51. Սույն գործում դիմումատուին ընդհանուր առմամբ տաս օր պահել են ժամանակավոր պահման վայրում: Սկզբում նրան մոտ երկու օր պահել են ինը այլ կալանավորների հետ միասին 7.5 քմ մակերեսով խցում՝ այլ կերպ ասած նա ունեցել է մոտ 0.75 քմ անձնական օգտագործման տարածք: Այս կապակցությամբ դիմումատուի դրությունն ավելի վատ էր, քան *Կալաշնիկովի* գործում, որտեղ դիմումատուն կրում էր պատիժը 0.9-1.9 քմ տարածքում: Այդ գործում Դատարանը գտավ, որ բնակեցվածության նման խիտ աստիճանն ինքնին խնդիր էր առաջացնում Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի տեսանկյունից (տե՛ս վերը նշված *Կալաշնիկովը*, պարբ. 96-97): Ավելին, խուցը լի էր մակաբույծներով, կար բնական լույսի պակաս և որպես այդպիսին չկային քնելու հարմարություններ:

52. Դատարանը նշում է, որ իր կալանավորման երրորդ օրը դիմումատուն տեղափոխվել է այլ խուց, որը հանգեցրել է իր կալանքի պայմանների թեթևակի բարելավման զբաղեցվածության տեսանկյունից. նոր խուցը, որը նախկինի մակերեսն ուներ, նա կիսում էր չորս այլ անձանց հետ, ինչի հետևանքով դիմումատուին թողնվում էր 1.8 քմ անձնական տարածք: Նույնիսկ այդ դեպքում այս տարածքը համեմատելի էր վերոհիշյալ *Կալաշնիկովի* գործում դիմումատուին տրամադրված տարածքի հետ, որում նա կրել էր իր պատիժը: Ավելին նշված տարածքը էականորեն ավելի փոքր էր, քան այն 4 քմ տարածքը, որը ԽԿԿ չափանիշների համաձայն բազմամարդ խցի մեկ բանտարկյալի համար նախատեսված նվազագույն պահանջն է (տե՛ս ԽԿԿ համապատասխան հաշվետվությունները, պարբ. 35-37-րդ կետերում) և նույնիսկ ավելի փոքր

էր, քան տվյալ ժամանակահատվածում ուժի մեջ գտնվող ներպետական օրենսդրությամբ պահանջվող նվազագույն 2.5 քմ-ը: Ոչինչ չի վկայում այն մասին, որ մեկ կամ մյուս գործում դիմումատուին թույլատրվել են խցից դուրս որևէ գործողություններ, որոնք կարող էին փոխհատուցել տարածքի խիստ պակասը (տե՛ս *Յենբաուերն ընդդեմ Խորվաթիայի (Cenbauer v. Croatia),* թիվ 73786/01, պարբ. 49, ՄԻԵԴ 2006-III, *Մալեչկովն ընդդեմ Բուլղարիայի (Malechkov v. Bulgary),* թիվ 57830/00, պարբ. 141, 2007թ. հունիսի 28, և դրան հակառակ, *Նուրմագոմեդովն ընդդեմ Ռուսաստանի* (որոշում) *(Nurmagomedov v. Russia*), թիվ 30138/02, 2004թ. սեպտեմբերի 16): Ավելին, նույնիսկ եթե երկրորդ խցում առկա էին քնելու հարմարություններ, մահճակալների թիվը երկու անգամ պակաս էր կալանավորների թվից, ուստի նրանք ստիպված էին կիսել միանձնյա օգտագործման համար նախատեսված մահճակալներն այլ կալանավորների հետ: Ավելին, ի սկզբանե չի տրամադրվել սպիտակեղեն, իսկ շարունակական բողոքներից հետո տրամադրվածը եղել է հակասանիտարական վիճակում:

53. Դատարանը այնուհետև նշում է որ կալանավորների համար նախատեսված ջուրը խմելու համար պիտանի չէր, իսկ սննդի տրամադրվում էր օրական մեկ անգամ: Դատարանը կրկնում է, որ անընդունելի է անձին կալանքի տակ պահել այնպիսի պայմաններում, որտեղ չեն ապահովվում վերջինիս տարրական կարիքները (տե՛ս, *mutatis mutandis, Ռիադն ու Իդիաբն ընդդեմ Բելգիայի (Riad and Idiab v. Belgium),* թիվ 29787/03 և 29810/03, պարբ. 106, ՄԻԵԴ 2008 (քաղվածքներ), և *Շեբետն ընդդեմ Ռուսաստանի (Shchebet v. Russia),* թիվ 16074/07, պարբ. 93, 2008թ. հունիսի 12):

54. Դատարանը նշում է, որ Կառավարությունը չի վիճարկել դիմումատուի կողմից կատարված կալանքի պայմանների ներկայացումը (տե՛ս վերոնշյալ 25-րդ և 26-րդ պարբերությունները): Այն նաև նշում է, որ դիմումատուի նկարագրությունը մեծամասամբ համապատասխանում է ԽԿԿ-ի եզրահանգումներին, որը 2002թ. Հայաստան կատարած այցի ժամանակ ստուգել է ոստիկանության մի շարք ժամանակավոր պահման վայրեր, որտեղ պահվում էին վարչական կալանավորները (տե՛ս Դատարանի կողմից ԽԿԿ-ի հաշվետվությունները հիմք ընդունելու այլ օրինակներ *Կեհայովն ընդդեմ Բուլգարիայի (Kehayov v. Bulgary),* թիվ 41035/98, պարբ. 66, 2005թ. հունվարի 18, և *Օստրովարն ընդդեմ Մոլդովայի (Ostrovar v. Moldova),* թիվ 35207/03, պարբ. 80, 2005թ. սեպտեմբերի 13): Նույնիսկ եթե այս այցը նախորդել է սույն գործի հանգամանքներին, ԽԿԿ-ի նյութերից երևում է, որ այս ոլորտում էական բարելավումներ տեղի չեն ունեցել մինչև 2004թ. դեկտեմբերին լայնածավալ բարեփոխումների ծրագիր սկսելը: Հետևաբար Դատարանը որևէ պատճառ չունի դիմումատուի պնդումների ճշմարտացիությունը կասկածի տակ դնելու համար:

55. Դատարանը նշում է նաև, որ դիմումատուի կալանքի ժամկետը հարաբերականորեն կարճ էր՝ տևելով ընդհանուր տաս օր: Այդուհանդերձ,

Դատարանը նկատի է առնում, որ դրան համեմատելի և նույնիսկ շատ ավելի կարճ տևողությամբ կալանքի պայմանները նախկինում համարվել են 3-րդ հոդվածի պահանջներին հակասող (տե՛ս վերոնշյալ *Ռիադն ու Իդիաբը*, պարբ. 100-11, որտեղ դիմումատուները կալանքի տակ էին պահվել տասնհինգ և տասնմեկ օր, և *Ֆեդոտովն ընդդեմ Ռուսաստանի (Fedotov v. Russia)*, թիվ 5140/02, պարբ. 66-70, 2005թ. հոկտեմբերի 25, որտեղ դիմումատուն կալանքի տակ էր գտնվել քսաներկու ժամ առանց սննդի կամ ջրի կամ զուգարանից օգտվելու): Այդ պատճառով, չնայած նրան, որ կալանքի տևողությունը կարող է հաշվի առնվել կալանքի պայմանների անբավարարությամբ դիմումատուին պատճառված տառապանքի կամ նվաստացման ծանրության աստիճանը գնահատելիս (տե՛ս օրինակ վերոնշյալ *Կալաշնիկով*, պարբ. 102, և վերոնշյալ *Դուգով*, պարբ. 48), այդ տևողության հարաբերական կարճ լինելն ինքնին չի բացառում բողոքարկվող վերաբերմունքը 3-րդ հոդվածի գործողության շրջանակից, եթե մյուս բոլոր տարրերը բավարար են այն քննարկվող նորմի կիրառման ոլորտում ընդգրկելու համար:

56. Դատարանը համաձայն է Կառավարության հետ այն հարցում, որ գործի նյութերում չկան բավարար ապացույցներ, որոնք ցույց են տալիս դիմումատուի առողջական խնդիրների և նրա՝ ժամանակավոր պահման վայրում գտնվելու միջև պատճառական կապը: Այդուամենայնիվ, Դատարանը գտնում է, որ չնայած կալանավորված անձի առողջությանը կալանքի պայմանների հետևանքով պատճառված վնասի առկայությունը կարող է հաշվի առնվել (տե՛ս օրինակ *Լաբզովն ընդդեմ Ռուսաստանի*, թիվ 62208/00, պարբ. 47, 2005թ. հունիսի 16), նման հետևանքների գոյությունը ոչ մի դեպքում նախապայման չէ 3-րդ հոդվածի խախտման ճանաչման համար (տե՛ս օրինակ վերոնշյալ *Դուգով*, պարբ. 45-49, վերոնշյալ *Յենբաուեր*, պարբ. 45-53, վերոնշյալ *Շեբետ*, պարբ. 86-96, և վերոնշյալ *Ֆեդոտով*, պարբ. 66-70):

57. Այս հիմքով և, հաշվի առնելով վերոնշյալ նկարագրության համաձայն դիմումատուի կալանքի պայմանների ընդհանուր ազդեցությունը, Դատարանը գտնում է, որ դիմումատուի կրած դժվարությունները գերազանցել են այն անխուսափելի սահմանը, որը գործում է կալանքի դեպքում և եզրակացնում է, որ դրա արդյունքում առաջացած տառապանքն ու վիրավորանքի ու նվաստացման զգացումները գերազանցել են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի ներքո նախատեսվող խստության թույլատրելի սահմանը:

58. Ինչ վերաբերում է Կառավարության այն պնդմանը, որ իշխանությունները մտադրություն չեն ունեցել նվաստացնել նրան, ինչպես արդեն վերը նշվեց, զոհին վիրավորելու կամ նվաստացնելու նպատակի բացակայությունը չի կարող բացառել 3-րդ հոդվածի խախտման ճանաչումը (տե՛ս վերը՝ պարբ. 49): Դատարանն այսպիսով եզրակացնում է, որ դիմումատուի կալանքի պայմանները հանդիսացել են նվաստացնող վերաբերմունք 3-րդ հոդվածի իմաստով:

59. Հետևաբար, տեղի է ունեցել այս դրույթի խախտում:

II. ԴԻՄՈՒՄԱՏՈՒԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 2-ՐԴ ՄԱՍԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

60. Դիմումատուն գանգատվում էր, որ նրան չեն տեղեկացրել իր ձերբալակման իրավական կամ փաստական հիմքերի մասին: Նա վկայակոչում էր Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետը, որը սահմանում էր:

> «2. Յուրաքանչյուր ձերբակալված իրեն հասանելի լեզվով անհապաղ տեղեկացվում է իր ձերբակալման պատճառների և ներկայացվող ցանկացած մեղադրանքի մասին:»

Ընդունելություն

61. Կառավարությունը պնդեց, որ դիմումատուն ոստիկանության ծառայողների կողմից տեղեկացվել էր իր ձերբակալման պատճառների մասին: Ավելին, ոստիկանության բաժին հասնելուն պես ձերբակալության և վարչական իրավախախտման վերաբերյալ արձանագրություններ են կազմվել, որտեղ նշված էին դիմումատուի ձերբակալության պատճառները: Այս արձանագրությունները ստորագրվել են դիմումատուի կողմից: Այդ պատճառով էլ դիմումատուն անհապաղ տեղեկացվել է իր ձերբակալության պատճառների մասին և նրա կողմից այս փաստը ժխտելը հակասում է գործի նյութերին:

62. Դիմումատուն պնդում էր, որ իրեն երբևէ չեն տեղեկացրել ձերբակալման իրավական և փաստական հիմքերի մասին: Ավելին, գրավոր արձանագրությունների առկայությունը չի ազատում իշխանություններին ձերբակալման պատճառները բանավոր ներկայացնելու անհրաժեշտությունից:

63. Դատարանը կրկնում է որ 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է այն տարրական երաշխիքը, որ յուրաքանչյուր ձերբակալված անձ պետք է իմանա, թե ինչու է նա ազատությունից զրկվել: Այս դրույթը 5-րդ հոդվածով նախատեսված պաշտպանության մեխանիզմի բաղկացուցիչ մասն է՝ 2-րդ մասի համաձայն յուրաքանչյուր ձերբակալված անձ պետք է պարզ, ոչ տեխնիկական իրեն հասկանալի լեզվով տեղեկացվի իր ձերբակալության հիմնական իրավական և փաստական հիմքերի մասին, որպեսզի նա ունակ լինի ապատակահարմարությունից ելնելով դիմել դատարան 4-րդ մասի համաձայն դրա օրինականությունը վիճարկելու համար: Այս տեղեկատվությունը պետք է հաղորդվի «անհապաղ», սակայն պարտադիր չէ, որ այն ամբողջությամբ բացահայտվի ձերբակալությունն իրականացնող ոստիկանի կողմից անմիջապես ձերբակալման պահին: Այն հարցը, թե արդյոք հաղորդված տեղեկատվության բովանդակությունը և անհապաղությունը բավարար էին թե ոչ, որոշվում է յուրաքանչյուր գործի առանձնահատուկ հանգամանքներին համապատասխան (տե՛ս *Ֆոքսը, Քեմփբելը և Հարթլին ընդդեմ Միացյալ Թագավորության (Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom),* 1990թ. օգոստոսի 30-ի վճիռը,

Շարք Ա թիվ 182, էջ 19, պարբ. 40, և *Մյուրեյն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության (Murray v. the United Kingdom)*, 1994թ. հոկտեմբերի 28-ի վճիռը, Շարք Ա թիվ 300-Ա, էջ 31, պարբ. 72):

63. Սույն գործում պարզ չէ, թե արդյոք ձերբակալության ժամանակ դիմումատուին հաղորդվել են որևէ պատճառներ ձերբակալությունն իրականացնող ոստիկանների կողմից թե ոչ: Ավելին, Կառավարությունը չի ներկայացրել ձերբակալման արձանագրության պատճեն, որտեղ ենթադրաբար նշված են եղել դիմումատուի ձերբակալման պատճառները, և որը ենթադրաբար ստորագրվել է դիմումատուի կողմից: Այնուհետև Դատարանը նշում է, որ հակառակ Կառավարության պնդման, դիմումատուն չի ստորագրել վարչական իրավախախտման վերաբերյալ արձանագրությունը, որը նախատեսում էր դիմումատուին առաջադրված մեղադրանքը, և չկա որևէ նշում, որ դիմումատուին ներկայացրել են այդ փաստաթուղթը, իսկ նա հրաժարվել է այն ստորագրել: Մյուս կողմից իր ձերբակալումից հետո ոստիկանության բաժնում դիմումատուի կողմից արված գրավոր հայտարարությունից ակնհայտ է, որ նա տեղյակ էր իր դեմ առաջադրվող մեղադրանքի և հետևաբար իրեն ոստիկանության բաժին բերման ենթարկելու պատճառների մասին: Նման պայմաններում դիմումատուի հակառակ պնդումը չի հիմնավորվում գործի նյութերով:

64. Դանգատի այս մասը հետևաբար ակնհայտորեն անհիմն է և ենթակա է մերժման Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի համաձայն:

III. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴԻՄՈՒՄԱՏՈՒԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՉՍՊԱՌՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

65. Կառավարությունը պնդեց, որ դիմումատուն չէր սպառել ներպետական միջոցները 2003թ. մարտի 22-ի որոշման հետ կապված՝ ՎԻՎՕ-ի 294-րդ հոդվածով սահմանված կարգով ՀՀ քրեական և զինվորական գործերով վերաքննիչ դատարանի նախագահին վերաքննիչ բողոք չներկայացնելով:

67. Դիմումատուն վիճարկեց Կառավարության առարկությունը:

68. Դատարանը նշում է, որ այն արդեն ուսումնասիրել է այս խնդիրը և որոշել, որ ՎԻՎՕ-ի 294-րդ հոդվածով նախատեսված վերանայման հնարավորությունը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով արդյունավետ միջոց չէր (տե՛ս վերոնշյալ *Գալստյանը,* պարբ. 42): Այդ պատճառով Կառավարության նախնական առարկությունը պետք է մերժվի:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ ԴԻՄՈՒՄԱՏՈՒԻ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿԱԼԱՆՔԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ

66. Դիմումատուն, հիմնվելով Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին, 3-րդ և 4-րդ մասերի վրա, բողոքել է իր վարչական կալանքի վերաբերյալ: 5-րդ հոդվածի համապատասխան հատվածները սահմանում են՝

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

ա) անձին օրինական կերպով կալանքի տակ պահելը իրավասու դատարանի կողմից նրա դատապարտվելուց հետո,
բ) անձի օրինական ձերբակալումը կամ կալանավորումը դատարանի օրինական կարգադրությանը չենթարկվելու համար կամ օրենքով նախատեսված ցանկացած պարտավորության կատարումն ապահովելու նպատակով,

գ) անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ իրավախախտում կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում նրան իրավասու օրինական մարմնին ներկայացնելու նպատակով կամ այն դեպքում, երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է համարվում նրա կողմից հանցագործության կատարումը կամ այն կատարելուց հետո նրա փախուստը կանխելու համար,

դ) անչափահասին կալանքի վերցնելը օրինական կարգադրության հիման վրա՝ դաստիարակչական հսկողության համար, կամ նրա օրինական կալանավորումը՝ նրան իրավասու իրավական մարմնին ներկայացնելու նպատակով,

ե) անձանց օրինական կալանքի վերցնելը՝ վարակիչ հիվանդությունների տարածումը կանխելու նպատակով, ինչպես նաև հոգեկան հիվանդներին, գինեմոլներին կամ թմրամոլներին կամ թափառաշրջիկներին օրինական կալանքի վերցնելը,

զ) անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ նրա անօրինական մուտքը երկիր կանխելու նպատակով, կամ այն անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը, որի դեմ միջոցներ են ձեռնարկվում՝ նրան արտաքսելու կամ հանձնելու նպատակով:

…

3. Սույն հոդվածի 1-ին կետի «գ» ենթակետի դրույթներին համապատասխան ձերբակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր ոք անհապաղ տարվում է դատավորի կամ այլ պաշտոնատար անձի մոտ, որն օրենքով լիազորված է իրականացնելու դատական իշխանություն և ունի ողջամիտ ժամկետում դատաքննության իրավունք կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունք…

4. Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով զրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է»:

Ընդունելիություն

67. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմումատուի վարչական կալանքը թույլատրելի էր Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին (ա) մասով, որպես՝ «անձին օրինական կերպով կալանքի տակ պահելը իրավասու դատարանի կողմից նրա դատապարտվելուց հետո»: Իր գործը քննվել է առաջին ատյանի դատարանի կողմից, որը միակ իրավասու մարմինն է եղել դա կատարելու համար:Դատական նիստը տեղի է ունեցել 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի երաշխիքներին համապատասխան: Ինչ վերաբերում է 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված դատական վերանայման հնարավորությանը, ապա այն նախատեսված է եղել առաջին ատյանի դատարանի որոշմամբ:

68. Դիմումատուն պնդել է, որ իր վարչական կալանքը կամայական է եղել և խախտել է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասով երաշխավորված իր իրավունքները: Այնուհետև նա պնդել է, որ դատական քննությունը տեղի էր ունեցել 5-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերով սահմանված պահանջների խախտմամբ:

69. Դատարանը նշում է, որ իր կողմից արդեն քննվել է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի հետ կապված նմանատիպ գանգատ, որով գտել է, որ դիմումատուի դեմ վարչական կալանքը նշանակված է եղել 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի ա) ենթակետի իմաստով «իրավասու դատարանի կողմից նրա դատապարտվելուց հետո» և օրենքով սահմանված կարգով (տե՛ս վերը մեջբերված *Գալստյան (Galstyan)*, պարբ. 47-49): Սույն գործով Դատարանը այդ մոտեցումից շեղվելու պատճառ չի տեսնում: Դատարանը նաև կրկնում է, որ 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված երաշխիքները գործում են միայն 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի գ) ենթակետի համաձայն կալանքի դեպքում (տե՛ս *Յեսիուսն ընդդեմ Լիտվայի (Jecius v. Lithuania)*, թիվ 34578/97, պարբ. 75, ՄԻԵԴ 2000-IX): Դրանից հետևում է, որ այս դրույթով նախատեսված երաշխիքները կիրառելի չեն դիմումատուի վարչական կալանքի դեպքում, որը, ինչպես արդեն նշվել է, նշանակվել էր 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի ա) ենթակետով: Վերջապես Դատարանը կրկնում է, որ այն դեպքերում, երբ ազատազրկման դատապարտումը նշանակվում է «իրավասու դատարանի կողմից դատապարտման» արդյունքում, ապա 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված վերանայման հնարավորությունը արդեն ներառված է այդ որոշման մեջ (տե՛ս վերը մեջբերված *Գալստյան (Galstyan)*, պարբ. 51): Այդուհանդերձ, ինչպես վերը նշվեց, սույն գործում որևէ խնդիր չի ծագում 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի ա) ենթակետի հետ կապված:

70. Հետևաբար, գանգատի այս մասն ակնհայտորեն անհիմն է և ենթակա է մերժման համաձայն Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի:

V. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

71. Դիմումատուն իր դեմ հարուցված վարչական վարույթի հետ կապված մի շարք բողոքներ է ներկայացրել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ (ա)-(դ) կետերի հիման վրա, որոնք համապատասխանաբար սահմանում են հետևյալը.

«1. Յուրաքանչյուր ոք … նրան ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի առնչությամբ, ունի … անկախ ու անաչառ դատարանի կողմից… արդարացի … դատաքննության իրավունք…

...

3. Քրեական հանցագործություն կատարելու մեջ մեղադրվող յուրաքանչյուր ոք ունի հետևյալ նվազագույն իրավունքները.

ա) ա հասկանալի լեզվով անհապաղ ու հանգամանորեն տեղեկացվելու իրեն ներկայացված մեղադրանքի բնույթի և հիմքի մասին,

բ) բավարար ժամանակ ու հնարավորություններ՝ իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար,

գ) պաշտպանելու իրեն անձամբ կամ իր ընտրած դատապաշտպանների միջոցով...

դ) հարցաքննելու իր դեմ ցուցմունք տվող վկաներին կամ իրավունք ունենալու, որ այդ վկաները ենթարկվեն հարցաքննության, և իրավունք ունենալու՝ իր վկաներին կանչելու ու հարցաքննելու միևնույն պայմաններով, ինչ իր դեմ ցուցմունք տված վկաները ... »:

Ա. Ընդունելիություն

72. Դատարանը նշում է, որ այս գանգատը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով ակնհայտորեն անհիմն չէ: Այնուհետև այն նշում է, որ գանգատն անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Հետևաբար այն պետք է ճանաչվի ընդունելի:

Բ. Գործի ըստ էության քննությունը

73. Կառավարությունը պնդել է, որ Դիմումատուն ունեցել է արդարացի և հրապարակային դատաքննության իրավունք: Նա չի ներկայացրել որևէ ապացույց, որը կհիմնավորեր իր պնդումներն առ այն, որ դատավորն անաչառ չի եղել: Դիմումատուն վկաներ կանչելու, ապացույցներ ներկայացնելու, բողոքներ և միջնորդություններ անելու հնարավորություն է ունեցել, որից չի օգտվել: Դատավորն առաջարկել էր դիմումատուին օգտվել փաստաբան ունենալու իր իրավունքից, որից վերջինս հրաժարվել է: Դիմումատուի այն փաստարկը, որ իր նկատմամբ հարուցված վարչական գործի նյութերն իրեն չէին տրամադրվել դատարանի նիստից

առաջ, հակասում է գործի նյութերին և՛ արձանագրությունը ձերբակալության վերաբերյալ և՛ վարչական իրավախախտման արձանագրությունը ստորագրվել էին դիմումատուի կողմից նրան ոստիկանության բաժին բերելուց հետո: Այսպիսով, հաշվի առնելով, որ դիմումատուն ստորագրել էր վարչական իրավախախտման արձանագրությունն առանց որևէ առարկության, հրաժարվել էր փաստաբան ունենալուց, որևէ միջնորդություն չէր ներկայացրել և չէր օգտվել այլ դատավարական իրավունքներից, ոստիկանության ծառայողները համարել էին, որ երկու ժամը բավարար ժամանակ էր դիմումատուի կողմից իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար:

74. Դիմումատուն պնդել է, որ դատաքննությունն արդարացի չի եղել, և որ դատարանն անկախ և անաչառ չի եղել: Ավելին, այն հրապարակային չի եղել, քանի որ այն եղել է դռնփակ և տեղի ունեցել է դատավորի սենյակում: Դատավարության արագությունը, իրեն բավարար ժամանակ և միջոցներ չտրամադրելը իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար և այն փաստը, որ նա զրկված էր եղել վկաներ կանչելու և հարցաքննելու կամ իր օգտին ցուցմունքներ տալու իրավունքից, նրան դրել են ակնհայտ անհավասար պայմաններում իր հակառակորդի նկատմամբ: Իր նկատմամբ հարուցված գործի նյութերն իրեն չէին տրվել դատական նիստից առաջ, և դատարանը պատճառաբանված որոշում չէր կայացրել: Դատական նիստը կայացել էր ոստիկանության բաժնում իրեն հարցաքննելուց անմիջապես հետո և նա զրկված է եղել փաստաբան ունենալու հնարավորությունից մինչև դատական նիստը և դրա ընթացքում:

75. Դատարանը նախ և առաջ նշում է, որ նմանատիպ փաստեր և գանգատներ արդեն քննվել են Հայաստանի Հանրապետության դեմ ներկայացված մի շարք գործերով, որոնցով Դատարանը 6-րդ հոդվածի 3-րդ մասի (բ) կետերի խախտում է ճանաչել 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի զուգակցմամբ (տե՛ս վերը մեջբերված *Գալստյան (Galstyan)*, պարբ. 86-88, և *Աշուղյանն ընդդեմ Հայաստանի (Ashughyan v. Armenia)*, թիվ 33268/03, պարբ. 66-67, 17 հուլիս 2008թ.): Սույն գործի փաստական հանգամանքները գրեթե նույնական են: Դիմումատուի դեմ հարուցված վարչական գործը քննվել է արագացված դատաքննության կարգով՝ համաձայն ՎԻՎՕ-ի 277-րդ հոդվածի: Դիմումատուն սույն գործով նս տարվել և պահվել է ոստիկանության բաժնում՝ առանց արտաքին աշխարհի հետ շփման հնարավորության, որտեղ էլ նրան մեղադրանք է առաջադրվել և մի քանի ժամ անց նա տարվել է դատարան և դատապարտվել: Հետևաբար, սույն գործով Դատարանը մեկ այլ եզրահանգման գալու պատճառ չի տեսնում և եզրակացնում է, որ խախտվել է դիմումատուի արդար դատաքննության իրավունքը, մասնավորապես կապված այն բանի հետ, որ վերջինիս չի տրամադրվել պատշաճ ժամանակ և հնարավորություն իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար:

76. Հետևաբար, առկա է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3-րդ մասի խախտում 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի զուգակցմամբ:

77. Հաշվի առնելով նախորդ պարբերություններում արված հետևությունը, Դատարանը անհրաժեշտ չի համարում քննության առնել նաև 6-րդ հոդվածի այլ ենթադրյալ խախտումները:

VI. ԹԻՎ 7-ՐԴ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ 2-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄԸ

78. Դիմումատուն Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի հիման վրա բողոքել է, որ նա հնարավորություն չի ունեցել վիճարկելու 2003թ. մարտի 22-ի որոշումը: Դատարանը որոշեց քննել այս գանգատը Թիվ 7-րդ Արձանագրության 2-րդ հոդվածի ներքո, որը սահմանում է.

> «1. Քրեական հանցագործություն կատարելու համար դատապարտված յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի, որ իր դատապարտումը կամ դատավճիռը վերանայվի վերադաս դատական ատյանի կողմից: Այդ իրավունքի իրականացումը, ներառյալ դրա իրականացման հիմքերը, կարգավորվում է օրենքով»:

Ա. Ընդունելիություն

79. Դատարանը նշում է, որ այս գանգատը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով ակնհայտորեն անհիմն չէ: Այնուհետև այն նշում է, որ գանգատն անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Հետևաբար այն պետք է ճանաչվի ընդունելի:

Բ. Գործի ըստ էության քննությունը

80. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմումատուն, ՎԻՎՕ-ի 294-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով, իրեն պատասխանատվության ենթարկելու մասին որոշման վերանայման իրավունք է ունեցել:

81. Դիմումատուն պնդել է, որ բողոքարկման իրավունքի հետ կապված բոլոր իրավական դրույթները եղել են անբավարար և անհասկանալի:

82. Դատարանը նշում է, որ սույն գործում դիմումատուի դատապարտումը կատարվել է նույն ընթացակարգով, ինչ վերոնշյալ *Գալստյանի* գործով, որով Դատարանը եզրակացրել է, որ դիմումատուն իր տրամադրության տակ չի ունեցել բողոքարկման այնպիսի ընթացակարգ, որը կհամապատասխաներ Թիվ 7-րդ Արձանագրության 2-րդ հոդվածի պահանջներին (տե՛ս վերը մեջբերված *Գալստյան (Galstyan)*, պարբ. 124-27): Սույն գործով Դատարանը այդ մոտեցումից չեղվելու պատճառ չի տեսնում:

83. Հետևաբար, տեղի է ունեցել Թիվ 7-րդ Արձանագրության 2-րդ հոդվածի խախտում:

VII. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ և ԴՐԱՆ ԿԻՑ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԱՅԼ ԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐ

84. Վերջապես, դիմումատուն պնդել է, որ իր դատապարտման արդյունքում խախտվել են Կոնվենցիայի 10-րդ, 11-րդ և 14-րդ հոդվածներով և Առաջին արձանագրության 3-րդ հոդվածով երաշխավորված իր իրավունքները, ինչպես նաև իր կալանավորման ընթացքում իրեն չի թույլատրվել հանդիպել իր ընտանիքի անդամների հետ, և դրանով խախտվել են Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի պահանջները:

85. Հիմք ընդունելով գործում առկա բոլոր նյութերն այնքանով, որքանով այս գանգատները գտնվում են իր իրավասության ներքո, Դատարանը գտնում է, որ դրանցում չկա ոչինչ, որ կվկայեր այն մասին, որ առկա է Կոնվենցիայով և դրան կից արձանագրություններով երաշխավորվող իրավունքների և ազատությունների խախտում: Հետևաբար, գանգատի այս մասն ակնհայտորեն անհիմն է և ենթակա է մերժման համաձայն Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի:

VIII. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ

86. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

> «Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

Ա. Վնաս

87. Դիմումատուն պահանջել է 20,000 եվրո ոչ-նյութական վնասի համար:

88. Կառավարությունը պնդում էր որ եթե Դատարանը Կոնվենցիայի խախտում ճանաչի, ապա դա ինքնին բավարար արդարացի փոխհատուցում կլինի: Ամեն դեպքում պահանջված գումարը չափազանցված էր:

89. Դատարանը գտնում է, որ դիմումատուն անկասկած կրել է ոչ նյութական վնաս՝ անարդար դատաքննության հետևանքով պատասխանատվության ենթարկվելու և պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ որոշումը բողոքարկելու հնարավորություն չունենալու համար, ինչի արդյունքում նա ազատազրկվել էր 10 օր ժամկետով: Առաջնորդվելով արդարացիության սկզբունքով՝ Դատարանը որոշում է դիմումատուին տրամադրել 4,500 եվրո որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

Բ. Ծախսեր և ծախքեր

90. Դիմումատուն նաև պահանջել է 3,666 ԱՄՆ դոլար (մոտավորապես 2,495 եվրո) և 6,809.98 ֆունտ ստեռլինգ (ՄԲՖ) (մոտավորապես 8,445 եվրո) Դատարանում կրած ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցման համար: Այս պահանջները ներառում են.

ա) 3,600 ԱՄՆ դոլար՝ որպես իր ներպետական փաստաբանին վճարված գումար (35 և 18 ժամ կատարած աշխատանքի դիմաց՝ համապատասխանաբար 150 և 100 ԱՄՆ դոլար յուրաքանչյուր ժամի համար),

բ) 66 ԱՄՆ դոլար թարգմանչական ծախսերի համար,

գ) 6,724.98 ՄԲՖ Միացյալ Թագավորությունում գործող իր երեք փաստաբաններին վճարված գումարի համար՝ ներառյալ KHRP-ի երկու իրավաբաններին և մեկ փաստաբանին վճարված գումարը (ընդհանուր 18 և 40 ժամ կատարած աշխատանքի դիմաց՝ համապատասխանաբար 150 և 100 ՄԲՖ յուրաքանչյուր ժամի համար), և

դ) 85 ՄԲՖ KHRP-ի կրած կազմակերպչական ծախսերի համար:

Դիմումատուն իր պահանջը հիմնավորելու նպատակով մանրամասն ժամանակացույցեր է ներկայացրել, որոնք սահմանում են ժամավճարի դրույքաչափը:

94. Կառավարությունը պնդեց, որ այս պահանջները պատշաճ հիմնավորված չեն փաստաթղթերով, քանի որ դիմումատուն չի ներկայացրել որևէ պայմանագիր, որը կվկայեր իրավաբանների հետ ենթադրյալ ժամավճարով իրավաբանական ծառայությունների մատուցման վերաբերյալ համաձայնության առկայության փաստի մասին և բացի դրանից ներկայացված ժամանակացույցերի և վճարման անդորրագրերի վրա կնիքներ դրված չէին: Ավելին, դիմումատուն օգտվել է չափից ավելի շատ իրավաբանների ծառայություններից, չնայած այն բանին, որ գործն այնքան ծավալուն չէր, որ արդարացներ նման անհրաժեշտությունը: Վերջապես, ներպետական իրավաբանների կողմից ենթադրաբար պահանջված ժամավճարը չափազանց բարձր էր: Ինչ վերաբերում է գանգատը և կից փաստաթղթերը թարգմանելու ծախսերին, ապա այս ծախսերն անհրաժեշտ չէին, քանի որ դիմումատուն ազատ էր այդ փաստաթղթերը ներկայացնել հայերեն լեզվով:

95. Համաձայն Դատարանի նախադեպային իրավունքի դիմումատուին տրամադրվում է ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցում միայն այն դեպքում, երբ ցույց է տրվում, որ դրանք իրականում կատարվել են, եղել են անհրաժեշտ և իրենց ծավալով ողջամիտ են: Սույն գործում Դատարանն ի սկզբանե նշում է, որ թարգմանչական ծախսերը հիմնավորող որևէ փաստաթուղթ չի ներկայացվել: Ինչ վերաբերում է իրավաբաններին վճարված գումարներին, ապա այն գտնում է, որ ոչ բոլոր հայցվող դատական ծախսերն են եղել անհրաժեշտ և ողջամիտ՝ ներառյալ

օտարերկրյա և ներպետական իրավաբանների կատարած աշխատանքի որոշ կրկնությունը, ինչն արտացոլված է համապատասխան ժամանակացույցերում: Ավելին, գումարի էական նվազեցում նաև պետք է կատարվի այն բանի համար, որ նախնական գանգատի էական մասը և դրան հաջորդող գանգատները ճանաչվել են անընդունելի: Կատարելով իր գնահատումն արդարացիության սկզբունքին համապատասխան՝ Դատարանը որոշում է դիմումատուին տրամադրել 3,000 եվրո կատարված ծախսերի և ծախքերի համար, որը պետք է վճարվի ֆունտ ստեռլինգով և փոխանցվի Միացյալ Թագավորությունում նրա ներկայացուցիչների բանկային հաշվին:

Գ. Չկատարման դեպքում հաշվարկվող տոկոսադրույքը

96. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որ չկատարման դեպքում հաշվարկվող տոկոսադրույքը պետք է հիմնված լինի Եվրոպական կենտրոնական բանկի կողմից սահմանված փոխառության տրամադրման առավելագույն տոկոսադրույքի վրա, որին պետք է գումարվի երեք տոկոս:

ԱՅՍ ՀԻՄՆԱՎՈՐՄԱՄԲ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱՁԱՅՆ

1. *Հայտարարում է* ընդունելի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի, 6-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասի (ա)-(դ) ենթակետերի և Թիվ 7-րդ Արձանագրության 2-րդ հոդվածի ներքո ներկայացված գանգատը և անընդունելի՝ գանգատի մնացած մասը,

2. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում կապված դիմումատուի կալանքի պայմանների հետ,

3. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում 6-րդ հոդվածի 3-րդ մասի (բ) կետի զուգակցմամբ, քանի որ խախտվել է դիմումատուի արդար դատաքննության իրավունքը՝ մասնավորապես կապված այն բանի հետ, որ վերջինիս չի տրամադրվել պատշաճ ժամանակ և հնարավորություն իր դեմ հարուցված վարչական վարույթի շրջանակներում իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար,

4. *Վճռում է,* որ անհրաժեշտություն չկա քննության առնել 6-րդ հոդվածի այլ ենթադրյալ խախտումները,

5. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Թիվ 7-րդ Արձանագրության 2-րդ հոդվածի խախտում,

6. *Վճռում է,* որ
(ա) պատասխանող պետությունը վճիռը Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում դիմումատուին պետք է վճարի հետևյալ գումարները.

(I) 4,500 (չորս հազար հինգ հարյուր) եվրո որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում՝ փոխարկված պատասխանող պետության ազգային արժույթով՝ վճարման օրվա դրությամբ գործող փոխարժեքով, գումարած նշված գումարի վրա հաշվարկվող բոլոր տեսակի հարկերը,

(II) 3,000 (երեք հազար) եվրո, գումարած նշված գումարի վրա դիմումատուի նկատմամբ հաշվարկվող բոլոր տեսակի հարկերը՝ որպես ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցում, որը պետք է վճարվի ֆունտ ստեռլինգով Միացյալ Թագավորությունում ներկայացուցիչների բանկային հաշվին,

(բ) վերը նշված եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո մինչև վճարման օրը, պետք է վճարվի նշված գումարի պարզ տոկոս Եվրոպական կենտրոնական բանկի կողմից սահմանված փոխառության տրամադրման առավելագույն տոկոսադրույքի չափով պարտավորությունների չկատարման ժամանակահատվածի համար՝ գումարած երեք տոկոս:

7. *Մերժում է* դիմումատուի արդարացի փոխհատուցման պահանջի մնացյալ մասը:

Կատարված է անգլերեն, գրավոր ծանուցվել է 2008թ. դեկտեմբերի 2-ին համաձայն Դատարանի Կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ մասերի:

Stanley Naismith	Josep Casadevall
Քարտուղարի տեղակալ	Նախագահ

Համաձայն Կոնվենցիայի 45-րդ հոդվածի 2-րդ մասի և Դատարանի Կանոնակարգի 74-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, դատավոր Ֆուրա-Սանդստրոմի համընկնող կարծիքը կցվում է սույն վճռին:

J.C.M.
S.H.N.

ԴԱՏԱՎՈՐ ՖՈՒՐԱ-ՍԱՆԴՍՏՐՈՄԻ ՀԱՄԸՆԿՆՈՂ ԿԱՐԾԻՔԸ

Դատարանը, հիմք ընդունելով *Աշուղյանի (Ashughyan)* և *Գալստյանի (Galstyan)* գործերով սահմանված նախադեպային իրավունքը, գտել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում 6-րդ հոդվածի 3-րդ մասի (բ) կետի զուգակցմամբ, քանի որ խախտվել է դիմումատուի արդար դատաքննության իրավունքը՝ մասնավորապես կապված այն բանի հետ, որ վերջինիս չի տրամադրվել բավարար ժամանակ և հնարավորություն իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար (պարբ. 78): Ընդունելով այս մոտեցումը՝ այնուամենայնիվ կնախընտրեի առանձին քննել իրավական օգնության բացակայության հետ կապված գանգատները: Դիմումատուի պնդմամբ նա զրկված էր փաստաբան ունենալու հնարավորությունից մինչև դատական քննությունը և դրա ընթացքում (պարբ. 78): Նույն պատճառաբանությամբ, որը ես հայտնել եմ իմ մասնակի չհամընկնող կարծիքում *Գալստյանի (Galstyan)* գործով, որին ես հղում եմ կատարում, ես գտնում եմ, որ առկա է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի զուգակցմամբ 6-րդ հոդվածի 3-րդ մասի (գ) կետի խախտում այս իմաստով նաև: